УДК 330.341.1
JEL M 210

Микитюк О. П., канд. екон. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка

ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Проблема активізації інноваційної діяльності у межах вітчизняної економіки набуває важливого значення в контексті реалізації ринкових реформ в Україні та підвищення загальної ефективності господарювання. Центральне місце у вивченні цієї проблематики займає питання розвитку інноваційної інфраструктури. В статті розглядаються основні форми інноваційної інфраструктури в Україні, особливості їх функціонування.

Ключові слова: *інноваційна інфраструктура; технополіс; технопарк; науковий парк; бізнес-інкубатор; венчурний фонд.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день одним із основних завдань сучасної економіки є активізація інноваційних процесів та у перспективі – перехід до інноваційного розвитку. Розвиток інноваційної інфраструктури, зміцнення конкурентоспроможності та прискорення інноваційної діяльності – це економічне явище, що дозволяє протистояти глобальній конкуренції та мати змогу відповідати вимогам національного та регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі питання, пов'язані з різноманітними елементами інноваційної інфраструктури висвітлюються в роботах вітчизняних вчених З. Варналія, О. Гамашової, Р. Кучеренка, Л. Федулової та ін.

Цілі статті. Метою статті є дослідження і аналіз елементів інноваційної інфраструктури розвитку суб'єктів господарювання в ринкових умовах.

Невирішена частина загальної проблеми. Однак досі не дослідженими залишаються питання розвитку елементів інноваційної інфраструктури в умовах ринкової економіки, та їх взаємодія.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність функціонування економічної системи залежить значною мірою від всіх її елементів, яку забезпечує, зокрема інноваційна інфраструктура як форма взаємозв'язку науки та виробництва. Отже, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в сучасних умовах передбачає не лише наявність науково-виробничого персоналу та фінансування механізму його функціонування, а й створення та розвитку різних елементів інноваційної інфраструктури при утворенні ланцюга "наука-виробництво".

Згідно із Законом України "Про інноваційну діяльність", інноваційна інфраструктура – це "сукупність підприємств, організації, установ, їх об'єднань, асоціацій будь якої форми власності, що надають послуги по забезпеченню інноваційної діяльності"[1].

Метою створення інфраструктури є забезпечення ефективного механізму інтеграції всіх стадій інноваційного процесу, збереження та розвиток інноваційного потенціалу країни, включаючи сприяння науково-технічній діяльності стимулювання виробництва наукомісткої продукції, впровадження у виробництво нових технологій, організаційних і маркетингових рішень.

Від рівня розвитку інноваційної інфраструктури значною мірою залежать темпи розвитку економіки країни. Досвід розвинених держав світу підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку неминуче виграє той, хто має розвинену та дієву інфраструктуру створення і реалізації інновацій.

Утвердження інноваційної моделі розвитку – один з найважливіших системних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та національної безпеки держави.

Зауважимо, що інноваційна інфраструктура покликана вирішувати наступні актуальні завдання:

– прискорення соціально-економічного розвитку господарчої структури певного регіону;

– активне застосування у виробництві вітчизняних та зарубіжних науково-технологічних розробок і винаходів з подальшим використанням в економіці власної країни та на зовнішньому ринку;

– розвиток експортної бази і збільшення валютних надходжень у результаті інтенсивнішої інтеграції економіки країни в систему міжнародної торгівлі;

– наповнення внутрішнього ринку конкурентоспроможними товарами та послугами виробничого і споживчого призначення;

– дослідження нових форм господарювання з пристосуванням до сучасних умов світового ринку[2].

Щодо промислово розвинених країн світу, то, за різними оцінками, від 75 до 95 % приросту промислового виробництва забезпечується за рахунок використання новацій. І навіть більше, пожвавлен-

ню виробництва в країнах , що пережили економічні кризи, сприяла, як правило, активізація інноваційних процесів. Аналіз різних сценаріїв виведення української економіки з кризи, в якій вона перебуває вже тривалий час, показує, що єдиним шляхом порятунку для України – є шлях інноваційного розвитку. Ні який інший – сировинний, чи то запозичення західних технологій – не здатен призвести до стрімкого зростання ВВП (у 3–4 рази) за 10–15 років, а отже й істотного підвищення рівня життя населення.

Недоліками формування та розвитку сучасної інноваційної інфраструктури є безсистемність та непослідовність її формування, недостатня нормативно – правова урегульованість питань розвитку інноваційної інфраструктури та недостатня державна підтримка, низький рівень фінансування всіх елементів інфраструктури, відсутність постійно доступної систематизованої інформації про завершені розробки новітніх технологій [3, с. 132].

Інноваційна інфраструктура в Україні є функціонально неповною, недостатньо розвинутою. Вона не охоплює усі ланки інноваційного процесу.

Відповідно Державної цільової програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" виокремлюються виробничо-технологічна, фінансово-економічна, нормативно – правова, територіальна та кадрова [4].

Розглядаючи з позиції виокремлення підсистеми інноваційної інфраструктури, елементи якої сприяють активізації і розвитку інноваційної системи доцільно виділити такі основні складові інноваційної інфраструктури (табл. 1).

Виробничо-технологічна інфраструктура допомагає створити умови для доступу підприємств до наукових розробок.

Технополіс – це спеціально створений комплекс, який охоплює територію міста, має розвинуту інфраструктуру та включає підприємства та організації, які обслуговують усі стадії інноваційного циклу. В Росії замість терміна "технополіс" використовується "наукоград" для позначення муніципальної установи зі статусом міського округу, що має високий науково-технічний потенціал та містоутворювальний науково-виробничий комплекс.

Таблиця 1

Основні складові інноваційної інфраструктури

Виробничо-технологічна	Інформаційна	Фінансова	Кадрова	Консалтингова
Технополіси та регіони науки	Центри науково-технологіч-ної інформації	Фонди технологічного (інноваційного) розвитку	Система підготовки фахівців у галузі технологічного, наукового та інноваційного менеджменту.	Фінансово-економічний консалтинг інноваційних організацій
Технологічні й наукові парки	Інформаційні мережі	Фонди приватних інвесторів		Інноваційно-техологічний консалтинг
Технологічні бізнес-інкубатори	Науково-технічні бібліотеки	Венчурні фонди	Система підвищення кваліфікації персоналу в галузі інновацій	Центри трансферту технологій
Центри колективного користування високотехнологічним устаткуванням	Інтернет	Спеціалізовані лізингові компанії		Маркетинго-вий інноваційний консалтинг

Джерело: [5, с. 195]

Регіони науки є різновидом технополісів. Проте регіони науки вирізняються вищим рівнем комплектності, великою територією (яка може збігатися з територією регіону), активізацією венчурного капіталу, часто відсутністю централізованого регулювання.

Технопарки можуть істотно відрізнятися, але загалом їм властиві такі характерні риси:комплексність самостійних підприємств і організацій, які охоплюють усі стадії інноваційного циклу, компактність розташування, обмеженість території, наявність якісної інфраструктури, висока ефективність інноваційної діяльності.

Технопарки утворюють організаційну основу інноваційних процесів, відіграють важливу роль у перенесенні високих технологій зі сфери фундаментальних розробок у виробництво і сприяють комерціалізації науки, позитивним структурним зрушенням в економіці, зростанню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

Науковий парк, відповідно до законодавства України, це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [6].

У розробленому агентством Держінвестицій України проекті Концепції створення наукових парків визначаються їх засадничі критерії саме як інноваційних структур нового типу, що забезпечуватимуть реалізацію пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні шляхом поєднання на практиці інтересів науки, освіти, виробництва та бізнесу.

Бізнес-інкубатори – це установи, створені з метою надання новоствореним малим підприємствам та підприємцям-початківцям приміщень на пільгових умовах, надання послуг з ведення обліку, користування спільною оргтехнікою, пільгове кредитування. Також працюють бізнес-центри – консультаційно-інформаційні установи, що надають широкий перелік послуг таких як: тренінг-курси з дисциплін, найбільш необхідних для ведення бізнесу, індивідуальні консультації, допомога в бізнес плануванні, надання доступу до правових баз даних, пошук партнерів, маркетингова інформація, тощо.

Найбільш корисним та ефективним елементом інфраструктури підтримки малого підприємництва є бізнес-інкубатори, ефективність яких в розвитку підприємництва, підтверджено успішним закордонним досвідом і перш за все, досвідом країн Східної Європи з подібними до наших економічними і політичними умовами. Бізнес-інкубатор – це спеціалізована організація, що займає певні території, з метою надання їх новоствореним підприємствам для подальшого розвитку, де вони отримують доступ до виробничих приміщень, інфраструктури, набору необхідних послуг, завдяки чому підприємці підвищують свою здатність приступити до виробничої діяльності і успішно продовжувати її протягом усього початкового періоду становлення. Бізнес-інкубатору притаманні комбінований характер ефективної матеріально-технічної бази, пріоритет підтримки підприємців-початківців малого і середнього бізнесу, наявність співпраці компаній, що працюють як в інкубаторі, так і в регіоні, надання консалтингових і допоміжних послуг – це й відрізняє бізнес-інкубатори від промислових парків або центрів.

Практично у всіх країнах з ринковою економікою успішно використовуються бізнес-інкубатори, як частина політики промислового розвитку.

Вони особливо ефективні в регіонах з недостатньо розвиненою культурою підприємництва, сприяючи формуванню загального сприятливого клімату підприємницької діяльності.

Фінансова інфраструктура охоплює установи та організації , що забезпечують доступ інноваційних підприємств до фінансових ресурсів. Так венчурні фонди – це *інвестиційні фонди*, орієнтовані на роботу з *інноваційними* підприємствами та проектами (*стартапами*). Венчурні фонди здійснюють інвестиції в *цінні папери* або частки підприємств з високим або відносно високим ступенем ризику в очікуванні надзвичайно високого *прибутку*. Як правило, 70–80 % проектів не приносять віддачі, але прибуток від тих, що залишилися на 20–30 % окупає всі збитки.

Категорія "інноваційний лізинг" означає специфічний вид економічних відносин між лізингодавцем, лізингоодержувачем та постачальником (продавцем) лізингового майна щодо об'єктів рухомого і нерухомого майна в процесі інноваційної діяльності. Інноваційний лізинг як спосіб інноваційного інвестування забезпечує інноваційну діяльність, тобто просування інноваційного продукту на ринок [5, с. 200].

Існування інформаційної інфраструктури вимагається забезпеченням доступу до певної інформації. В розвинутих країнах в цю групу відносять центри науково-технічної інформації, інформаційні мережі, науково-технічні бібліотеки та ін.. У нас в Україні це є: Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ), *Державна науково-технічна бібліотека* та 20 регіональних центрів науково-технічної і економічної інформації.

Основною метою діяльності УкрІНТЕІ є інформаційне, аналітичне, консультаційне та організаційне забезпечення наукової, виробничої, економічної діяльності та ведення баз даних. В УкрІНТЕІ функціонує власний Інтернет-вузол на базі потужного веб-серверу, що дозволяє максимально швидко отримувати нову інформацію в галузі науки, техніки та економіки, а також одночасно оперативно надавати на вітчизняний та зарубіжний ринки відомості щодо новітніх технологій, бізнес-проектів тощо.

Регіональні центри науково-технічної і економічної інформації сприяють:

– науково-технічній інноваційній діяльності та трансферу технологій;

– впровадженню виробництво науково-технічних досягнень;

– *розвитку наукових досліджень.*

Готують:

– аналітичні і реферативні довідки за пріоритетними напрямами розвитку науки, технологій, інновацій і виробництва;

– *тематичні добірки інформаційних матеріалів на замовлення;*

– тематичні покажчики, анотовані бюлетені на основі *довідково-інформаційного фонду;*

– *копії нормативної документації.*

Проводять:

– науково-практичні конференції, *семінари-практикуми,* виставки, презентації;

– соціологічні дослідження соціально-економічного і науково-технологічного розвитку регіону;

– *курси, навчання.*

Важливість елементів консалтингової інфраструктури для забезпечення інноваційного розвитку полягає в тому, що інноваційна діяльність передбачає не тільки здобуття нового знання , а й упровадження його у виробництво та подальшу комерціалізацію. Інноваційно-технологічний консалтинг необхідний, коли необхідно вдосконалити продукт з тим, щоб обійти патентний захист.

Трансфер технологій – це процес передачі результатів досліджень та розробок для подальшого використання. Виділяють такі основні форми трансферу технологій:

– внутрішній трансфер (передача технології від одного підрозділу організації іншому або всередині об'єднань);

– зовнішній (коли у процесі беруть участь незалежні розробники та споживачі).

Центри трансферу технологій виконують такі функції:

– ідентифікація потреби та наявності технології;

– оцінка витрат, пов'язаних з придбанням технології;

– переговори між продавцями і покупцями технології;

– укладення договору і передача технології [7, с. 416].

Але існує низка проблем , що перешкоджають розвитку інноваційної інфраструктури.

Проблеми розвитку виробничо-технологічної інфраструктури:

– відсутність в Україні технополісів та регіонів науки;

– неінноваційна орієнтація бізнес-інкубаторів;

– зниження кількості зареєстрованих інноваційних проектів, які виконують технопарки;

– незначна частина технопарків у загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції в Україні.

Проблеми розвитку фінансової інфраструктури:

– відсутність державного фонду підтримки інновацій в Україні;

– несуттєва роль венчурних фондів у фінансовому забезпеченні інноваційних процесів в Україні;

– відсутність спеціалізованих інноваційних банків;

– недостатній розвиток інноваційних лізингових компаній, які спеціалізуються на інноваційному обладнанні та устаткуванні.

Проблеми розвитку інформаційної інфраструктури:

– застаріла матеріально-технічна база та утрудненість доступу до сучасної інформації у науково-технічних бібліотеках.

Проблеми розвитку консалтингової інфраструктури:

– організації інноваційного консалтингу не поширені у зв'язку з низькими обсягами інноваційної діяльності;

– не діє система трансферту технологій.

Слід зазначити, що на Заході частка витрат приватних компаній на фінансування впровадження наукових розробок у виробництво щорічно зростає. Наприклад, у Фінляндії, яка завдяки активній державній політиці стала конкурентоспроможною та інноваційно активною країною, загальні інвестиції в науково-технологічну сферу складають більш як 3,5 % ВВП. Їх здійснюють як високоефективні державні інвестиційні установи (Національне технологічне агентство, Фінський національний фонд), так і мережа приватних венчурних установ, а також "бізнес-янголи". Це дозволяє власність і прибуток технологічної компанії розподіляти в такий спосіб: третину отримує розробник, третину – менеджер і стільки ж – венчурний інвестор.

Цікавим можна вважати і західний досвід створення інститутів кредитного забезпечення інновацій. Наприклад, у Канаді з метою переорієнтації економіки із сировинної в інноваційну в 1975 р. був створений Канадський державний банк розвитку підприємництва. Його метою було надання фінансових та консалтингових послуг підприємствам, що працюють у сфері НДДКР. Кредитування здійснювалося на пільгових умо-

вах, без застави та на тривалий термін. Сьогодні за допомогою цієї установи створено близько 1 млн підприємств, більшість із яких виявилася ефективною [8].

Висновки. В Україні першою проблемою розбудови дієвої інноваційної інфраструктури є категоріальна невизначеність окремих елементів інноваційної інфраструктури, нерозуміння суб'єктами інноваційної діяльності їх суті. Деякі елементи інфраструктури існують за різними назвами, проте за економічною оцінкою є повністю або в основному тотожними.

Провідними елементами розвитку інновацій в Україні є технопарки, навколо яких, як правило, створюються інші елементи інноваційної інфраструктури. Проте показники їх діяльності суттєво погіршилися, що пов'язано із відміною у 2005 році пільгового режиму діяльності.

В інноваційній інфраструктурі держави відсутній вищий її елемент – технополіс, а також недостатньо розвинутими залишаються елементи фінансового забезпечення інновацій – інноваційні банки та венчурні фонди. Причому, останні часто не здійснюють своєї основної діяльності через відсутність правової бази існування та обмеженість ринкового середовища України.

Досить важливим є збереження і поновлення успішної діяльності технопарків як найдієвішого елемента інноваційної інфраструктури України, сприйняття економікою в цілому науково-технічних інновацій. Про це свідчить досвід більшості промислово розвинених країн світу, де технопарки є основним ініціатором активізації розвитку інноваційної політики задля виробництва конкурентоспроможної продукції, що сприяє технологічному поступу держави.

Основними причинами проблемного стану інноваційної інфраструктури є також неналежне нормативно-правове забезпечення та слабкий попит на новації з боку виробничого сектору, що робить не доцільними створення та розвиток окремих елементів інфраструктури інноваційної діяльності.

Література:

1. Закон України "Про інноваційну діяльність": № 40-IV від 4.07.2002: офіц..вид./ Верховна Рада України// Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.

2. *Варналій З. С.* Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення:монографія/ З.С. Варналій, О. П. Гармашова. – К.: Знання України, 2013. – 387 с.

3. *Вдовічен А. А.* Інноваційна інфраструктура як фактор регіонального розвитку [Електронний ресурс] / А. А.Вдовічен, О. В. Соколюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки . – 2013. – Вип. 1. – С. 130–135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vchtei_2013_1_23.pdf

4. Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" та інших законів України" від 12.01.2006 р. № 3333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14

5. Інноваційний розвиток економіки:модель, система управління, державна політика/ [Л. І. Федулова, В. П. Александрова, Ю. М. Бажал та ін.]; за ред. Л. І. Федулової. – К.: Основа, 2005. – 552 с.

6. *Кузьмін О. Є.* Сутність та види інноваційної інфраструктури [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.vuzlib.org/articles/4665.

7. *Кучеренко Р. А.* Стан та перспективи розвитку інноваційної інфраструктури в Україні[Електронний ресурс]/ Р. А. Кучеренко//Економічний Часопис-XXI. –2010. – 3–4. – Режим доступу: http://soskin.info/ea/2010/3-4/201025zmist.html.

8. Про затвердження Державної цільової програми "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009–2013роки": постанова Кабінету Міністрів Україніїи "447 від 14.05.2008: офіц..вид./Кабінет Міністрів України// Офіційний вісник України.2008. – № 36. – с. 1201.

References:

1. On innovation: The Law of Ukraine № 40 – IV of 4.07.2002/ Parliament of Ukraine// Supreme Council of Ukraine . – 2002 . – № 36. – p. 266 .

2. *Kuzmin O.* Essence and types of innovation infrastructure [electronic resource] - Access mode : http://www.vuzlib.org/articles/4665

3. *Vdovichen A. A.* Innovative Infrastructure as a factor of regional development [electronic resource] / A. A.Vdovichen, A. Sokolyuk // Bulletin of Chernivtsi Trade and Economics Institute. Economics. – 2013. – Vol. 1. – p. 130–135. – Mode of access : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vchtei_2013_1_23.pdf

4. On approval of the State program " Creation of innovation infrastructure in Ukraine in 2009-2013": Cabinet of Ministers Ukrayiniyiy №447 from 14.05.2008/ Cabinet of Ministers of Ukraine // Official Gazette Ukrayiny.2008. – № 36. – p. 1201.

5. *Varnaliy Z. S.* The competitiveness of the national economy : challenges and priorities for innovation support/ Z. S. Varnaliy, O. P. Harmashova. – K.: Knowledge of Ukraine , 2013. – 387 p.

6. Law of Ukraine "On Special Regime Innovation of technology parks" and other laws of Ukraine "dated 12.01.2006 № 3333 [electronic resource]. – Mode of access : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14

7. Innovative economic development : model, system management, public policy/ Edited by L. Fedulova . – K. : Base, 2005. – 552 p.

8. *Kucherenko R. A.* Status and prospects of development of innovation infrastructure in Ukraine [electronic resource] / R.A. Kucherenko // Economic Journal – XXI. – 2010. – 3–4. – Mode of access : http://soskin.info/ ea/2010/3-4/201025zmist.htm

Надійшла до редколегії 27.02.14

Мыкытюк А. П., канд. экон. наук, асс.
КНУ имени Тараса Шевченко

ИННОВАЦИОННАЯ ИНФРАСТРУКТУРА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Проблема активизации инновационной деятельности в рамках отечественной экономики приобретает важное значение в контексте реализации рыночных реформ в Украине и повышения общей эффективности хозяйствования. Центральное место в изучении этой проблематики занимает вопрос развития инновационной инфраструктуры. В статье рассматриваются основные формы инновационной инфраструктуры в Украине, особенности их функционирования.

Ключевые слова: *инновационная инфраструктура; технополис; технопарк; научная парк; бизнес - инкубатор; венчурный фонд.*

Mykytyuk O. P., Ph. D., assistant
Taras Shevchenko Kyiv National University

INNOVATIVE INFRASTRUCTURE FOR ENTERPRISE DEVELOPMENT

Problem promotion of innovative activities within the domestic economy becomes important in the context of market reforms in Ukraine and improve the overall efficiency of management. Central to the study of this issue is the question of innovation infrastructure. Considered in the article the basic forms of innovation infrastructure in Ukraine, especially their functioning.

Keywords: *innovation infrastructure; technopolis; industrial park; science park; business incubator; venture fund.*